

6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ KAPSAYICI EĞİTİM BAĞLAMINDA İNCELENMESİ¹

EXAMİNİNG THE 6TH GRADE SOCIAL STUDIES TEXTBOOK IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION

Süleyman TEMUR²

Başvuru Tarihi: 13.11.2023 Yayına Kabul Tarihi:04.04.2024 DOI:10.21764/maeuefd.1390447

(Araştırma Makalesi)

Özet: 21. yüzyılda küreselleşen dünyada meydana gelen gelişmelere bağlı olarak eğitime olan bakış açısı da gelişmekte, değişmekte ve tartışılmaktadır. Bu tartışmalardan birisi de eğitimin hangi bireyleri kapsamı gerektiğidir. Nitekim dezavantajlı olsun ya da olmasın tüm bireylerin fırsat eşitliği ilkesi doğrultusunda eşit ve adil bir eğitim alması dünya devletlerinin en nihai hedeflerinden birisidir. Bu tartışmaların odak noktası ise kapsayıcı eğitimidir. Kapsayıcı eğitim, bireysel farklılıkların dikkate alınarak tüm bireylerin kendi potansiyelini keşfederek toplumsal yaşam pratiklerinde yer edinmesini sağlamak adına yapılan eğitim sürecinin tamamı olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bilgiler dersi ise etkin ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmek hedefi doğrultusunda kapsayıcı eğitime hizmet edecek en önemli derslerden birisi olarak görülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı "6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının kapsayıcı eğitim bağlamında incelenmesi" olarak belirlenmiştir. Çalışmada nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Toplanan veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 16 farklı kavramın kapsayıcı eğitimle ilişkilendirildiği görülmektedir. İlişkilendirilen kavramların metin, genel ağ haberleri, görsel-fotoğraf, tablo ve anayasa metni gibi farklı araçlarla beraber kullanıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca ders kitabında yer alan ve kapsayıcı eğitim ile ilişkilendirilen kavramların "Birey ve Toplum", "Etkin Vatandaşlık" ve "Küresel Bağlantılar" olmak üzere 3 farklı öğrenme alanında olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Kapsayıcı eğitim, sosyal bilgiler, ders kitabı, kavramlar.*

Abstract: In the 21st century, depending on the developments in the globalizing world, the perspective on education is also developing, changing and being discussed. One of these discussions is which individuals education should cover. As a matter of fact, it is one of the ultimate goals of the world states that all individuals, whether disadvantaged or not, receive an equal and fair education in line with the principle of equal opportunity. The focal point of these discussions is inclusive education. Inclusive education is defined as the entire educational process carried out to ensure that all individuals discover their potential and take part in social life practices by taking individual differences into account. The social studies course stands out as one of the most important courses that will serve inclusive education in line with the goal of raising effective and responsible citizens. In this context, the aim of the study was determined as examining the 6th grade social studies textbook in the context of inclusive education. Document analysis technique, one of the qualitative data collection methods, was used in the study. The collected data were analyzed by content analysis. As a result of the research, it is seen that 16 different concepts are associated with inclusive education in the 6th grade social studies textbook. It was observed that the associated concepts were used with different tools such as text, general network news, visual-photo, table and constitutional text. In addition, it was observed that the concepts in the textbook that are associated with inclusive education are in 3 different learning areas: "Individual and Society", "Active Citizenship" and "Global Connections".

Keywords: *Inclusive education, social studies, textbook, concepts.*

¹ Bu çalışma 23-25 Ekim 2023 tarihinde Fırat Üniversitesinde düzenlenen 11. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda (USBES 2023) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Doktora öğrencisi/MEB öğretmen, Niğde Ömer HalisDemir Üniversitesi. E-posta: temursuleyman19@gmail.com. ORCID: 0000-0002-5203-6553

Giriş

Son zamanlarda dünyada yaşanan gelişmelere bağlı olarak eğitime olan bakış açısı değişmektedir. Nitekim eğitimin hangi bireyleri kapsamaması gerektiği noktasında ciddi tartışmalar yaşanmaktadır (Çelik, 2022). Özellikle dezavantajlı olsun ya da olmasın tüm bireylerin eğitime entegrasyonunun sağlanmasında ve tüm bireylere ilgi, yetenek ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitim verilmesi noktasında kapsayıcı eğitim kilit rol oynamaktadır (Polat, 2020; Sakız, 2022). Zira kapsayıcı eğitim fırsat eşitliği ilkesinin somut bir göstergesidir. Bu bağlamda yaşanan tartışmaları minimize etmek, fırsat eşitliği sağlamak, tüm bireyleri eğitim sürecine entegre etmek ve onlardan maksimum verim almak adına kapsayıcı eğitim önem arz etmektedir (Aydın Güngör & Pehlivan, 2021).

Kapsayıcı eğitim için tek bir tanım yapmak zordur. Çünkü kapsayıcı eğitim gerek toplumsal ve kültürel gerekse de politik anlamda farklı bakış açılarına göre tanımlanmaktadır. Bu bağlamda kapsayıcı eğitimin süreç içerisinde sürekli şekillenerek bugünkü anlamına kavuştuğunu söyleyebiliriz. Hehir, Grindal, Freeman, Lamoreau, Borquaye ve Burke (2016) bu süreci dört kategoride sıralamıştır:

1. Dışlama
2. Ayrışma
3. Entegrasyon
4. Kapsayıcılık (dâhil etmek)

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO] (2009) ise kapsayıcı eğitimin temelini oluşturan anlayışı şu şekilde ifade etmiştir.

1. Eşit ve adil bir eğitim.
2. Eğitimin tüm değişkenlerinin (okul, öğretmen, yönetici vb.) bireysel ve kültürel farklılıklara saygı duyması.
3. Tüm öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek bir anlayışın geliştirilmesi.
4. Tüm paydaşlarla iş birliği sağlanması.

Kapsayıcı eğitimi; Şimşek (2019), daha adil bir toplumsal yapı oluşturmak adına tüm bireylerin eğitime entegre olmasını sağlamak, Doğan ve Avcıoğlu (2022), dezavantajlı grupları fark etme, Sakız (2022), eğitimde fırsat eşitliği sağlayarak tüm bireyleri eğitim sistemine dâhil etme, Alkaya (2023), eşit ve adil bir eğitim sağlamak, Kızılaslan, Avşar Tuncay ve Umar (2021), bireylerin eksiklikleri ne olursa olsun, onlardan en üst seviyede verim almak adına eğitim süreçlerinin tasarlanması, Tagiyeva (2023), okul, öğretmen, veli işbirliği sağlayarak çocukların eğitim sistemi içerisinde kalmasını sağlamak, Özel ve Çetinkaya (2020), tüm bireylere ihtiyaçları doğrultusunda eğitim-öğretim sürecinin tasarlanması olarak tanımlamışlardır. Bu bağlamda kapsayıcı eğitimi, fırsat eşitliğini eğitim sisteminde görünür kılmak adına tüm bireylerin ihtiyaçlarına cevap verecek bir eğitim-öğretim sürecinin tasarlanması olarak ifade edebiliriz.

Sosyal bilgiler dersi, kültürel değerleri içselleştiren fertler olarak çocukların toplumsallaşmasını sağlamak ve bu amaçla elde ettiği deneyimleri toplumsal yaşama entegre edecek becerileri kazandırmayı hedefleyen bir ders olarak nitelendirilmiştir (Merey, 2012). Sosyal bilgiler dersi, fertlerin toplumsallaşmasını, yaşadığı sorunları sorumluluk alarak aktif bir şekilde çözebilmesini, içinde bulunduğu toplumsal yapının kültürel değerlerini içselleştirmesini, eleştirel ve sorgulayıcı bir anlayışla bakabilmesini, ülkesi adına sahip olması gereken vatandaşlık rolünü benimsemesini ve değişen dünyaya uyum sağlayacak becerilere sahip olmasını sağlayan bireyler yetiştirmeyi ilke edinmiştir (Tay, 2017; Yeşiltaş, 2006). Dahası sosyal bilgiler, etkin ve demokratik bireyler yetiştirme gayesi doğrultusunda bireylerin toplumsal yaşam pratiklerinde var olmasını sağlamak amacıyla diğer sosyal bilim dallarından yararlanarak inşa edilen bir derstir (Doğanay, 2005). Shug ve Berry, (1987) ise sosyal bilgileri, sosyal bilimlere ait verilerin eğitim amacıyla çocukların seviyesine indirgenmesi şeklinde tanımlamıştır.

Ders kitapları, okul içinde ve okul dışında gerek öğretmene gerekse de öğrencilere yardımcı olan bir ders materyalidir (Mithanks & Grmek, 2020). Özellikle dersi ne şekilde planlaması gerektiği noktasında öğretmene rehberlik etmektedir. Çünkü ders kitapları, içinde barındırdığı metin, görsel ve etkinliklerle kullanılacak yöntem, teknik ve materyaller konusunda öğretmene yol göstermektedir (Haulle & Kabelege, 2021). Nikonova et al., (2016) ders kitaplarını, bir dersin öğrenilmesini sağlamak amacıyla ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş, basılı veya elektronik olarak öğrencilerin hizmetine sunulan bir ders materyali olarak tanımlamıştır. Ayrıca ders kitapları, öğrencilerin tek başlarına ve bağımsız bir şekilde çalışmasına olanak sağlayarak onların sorumluluk ve özdenetim becerilerine katkı sağlamaktadır. Dahası, ders kitapları okul dışında da öğrencilere rehberlik eden, dersin tekrar edilmesini sağlayan ve istenildiğinde kolay ulaşılabilen niteliklere sahiptir (Haulle & Kabelege, 2021). Swanepoel (2010), ders kitaplarının, öğrencilerin bilgilenmesi için gerekli olan açıklamaları ve etkinlikleri barındırma, alıştırmaya, uygulama ve pekiştirme imkânı sağlama, öğrencinin kendi kendine öğrenmesini sağlama gibi işlevlere sahip olduğunu belirtmiştir.

Sosyal bilgiler dersi ön yargı ve kalıp yargı gibi ayrımcılığı ve ötekileştirmeyi ortadan kaldıracak önemli bir anlayışa sahiptir (Nelson & Pang, 2014). Bu durum, tüm bireylerin değerli ve biricik olduğunu, hak ve özgürlükler temelinde sorumlu ve etkili vatandaşlar yetiştirilmesinde sosyal bilgiler dersinin ve kapsayıcı eğitimin aynı amaca hizmet ettiğini göstermektedir (Temur, 2023). “Özellikle Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda” (SBDÖP) yer alan adalet, eşitlik, yardımseverlik, vatanseverlik, barış vb. gibi değerler ile empati, ön yargı ve kalıp yargıları fark etme, sosyal katılım gibi becerilerin (MEB, 2018, s.9) kapsayıcı eğitim ile doğrudan ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca son zamanlarda yaşanan uluslararası sorunlar neticesinde ülkemize göç eden sığınmacı ve mültecilerin toplumsal uyumunu sağlamak adına sosyal bilgiler dersine gereksinim duyulmaktadır (Fırat, 2021). Nitekim toplumsal yaşamda yer almak adına birçok değer ve beceriyi bünyesinde barındıran sosyal bilgiler dersi yaşamın kendisi olarak ifade edilmektedir (Yalçınkaya & Er, 2019). Bu gerekçeler, ülkemize göç eden bireylerin sorunlarını ortadan kaldırmak ve toplumsal entegrasyonunu kolaylaştırmak adına sosyal bilgiler dersinin kapsayıcı eğitime hizmet eden en önemli ders olduğunu göstermektedir.

Alanyazın incelendiğinde; kapsayıcı eğitim bağlamında öğretim programlarının incelendiği (Bülbül & Sakız, 2020; Göl & Sakız, 2020; Gültekin-Talayhan & Sakız, 2022; Koçyiğit & Şimşek, 2019; Şimşek vd., 2019; Temur, 2024) öğretmenlerin görüş ve algılarının incelendiği (Akbulut vd., 2021; Alhleel, Alkaya, 2023; 2021; Amaç, 2021; Baka, 2023; Bayram, 2019; Bayram & Öztürk, 2021; Doğan & Telli, 2022; Erçiçek, 2023; Erol Salihlioğlu, 2020; Eşici & Doğan, 2020; Güler, 2023; Ketenoğlu-Kayabaşı, 2022; Şimşek, 2019; Tuzcuoğlu & Aydın, 2023; Uruk, 2023); kapsayıcı eğitimin tanımı, önemi ve uygulamaları (Aydın-Güngör & Pehlivan, 2021; Çelik, 2017; Çelik, 2022; Doğan & Avcıoğlu, 2022; Göksoy, 2019; Kızılaslan, Avşar-Tuncay & Umar, 2021; Sakız, 2022; Tagiyeva, 2023) ve sosyal bilgiler dersinde kullanımını (Fırat, 2021; Öner, 2022; Ünal, 2021; Yıldırım, 2020) gibi çalışmaların yer aldığı gözlemlenmiştir. Ders kitaplarının ise kapsayıcı eğitimin bağlamında incelendiği (Akcan & Türkmenoğlu, 2022; Arı & Doğan, 2022) çok az sayıda çalışma yapıldığı ve bu çalışmaların da hayat bilgisi dersi ile sınırlı olduğu görülmektedir. Ancak doğrudan sosyal bilgiler ders kitaplarına yönelik herhangi bir çalışma bulgusuna rastlanılmamıştır. Bu nedenle çalışmanın problemi “6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının kapsayıcı eğitim bağlamında incelenmesi” olarak belirlenmiştir. Bu probleme ilişkin alt başlıklar şunlardır:

6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında;

1. Kapsayıcı eğitim ile ilişkilendirilen kavramlar nelerdir?
2. Kapsayıcı eğitim ile ilişkilendirilen kavramların ünitelere göre dağılımı nasıldır?
3. Kapsayıcı eğitim ile ilişkilendirilen kavramların yazılı metin ve görsellerde yer alma durumu nasıldır?
4. Kapsayıcı eğitim ile ilişkilendirilen kavramların öğrenme alanlarına göre dağılımı nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

“6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı” kapsayıcı eğitim ilkeleri etrafında değerlendirmesinin amaçlandığı bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi modeli kullanılmıştır. Nitel yöntemle desenlenmiş çalışmalarda incelemeye konu olan olay veya olgular hakkında gerçekçi, bütünlüştürülmüş ve derinlemesine bir veriye ulaşma çabası söz konusudur (Morgan, 1996; Yıldırım & Şimşek, 2021).

Veri Kaynağı ve Verilerin Toplanması

Araştırma verileri nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniğiyle toplanmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Şimşek & Yıldırım, 2021, s.189). “Eğitim alanında ders kitapları, müfredat, öğrenci ve öğretmen el kitapları, ders ve ünite planları, öğretmen dosyaları, eğitimle ilgili resmi belgeler veri kaynağı olarak kullanılabilir” (Bogdan & Biklen, 1992; Goetz & LeCompte, 1984). Bu bağlamda araştırmanın veri kaynağını, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2023 yılında ortaokul öğrencilerine dağıtılan sosyal bilgiler dersi kitabı (6.sınıf) oluşturmaktadır. Veriler toplanırken öncelikle kapsayıcı eğitim konusunda geniş bir literatür taraması yapılmış ve gerekli okumalar yapıldıktan sonra (kapsayıcı eğitimin tanımı, önemi, uygulamaları, öğretim programı ve ders kitaplarındaki kullanımı vb. konularda), kapsayıcı eğitimle ilişkilendirilen kavramların yer aldığı bir form yazar tarafından oluşturulmuştur. Bu bağlamda formda yer alan ve kapsayıcı eğitim ile ilişkilendirilen kavramlar göz önünde bulundurularak sosyal bilgiler dersi kitabı (6.sınıf) incelenmiş, ders kitabında yer alan yazılı metin ve görseller kapsayıcı eğitim ilkeleri bağlamında analiz edilmiştir. Araştırmacının ortaya koyduğu verileri ve yorumları desteklemek ve kapsayıcı eğitimin içeriğinde neler olduğunu göstermek amacıyla veri kaynağı olarak kullanılan “6.sınıf sosyal bilgiler dersi kitabında” yer alan yazılı metin ve görsellerden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Araştırmada kullanılan ders kitabının künyesi aşağıda verilmiştir:

- Şahin, E. (2023). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler dersi kitabı (6.sınıf). Anadol Yayıncılık.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri içerik analizine tabi tutulmuş ve değerlendirilmiştir. İçerik analizi; nesnel, ölçülebilir, doğrulanabilir bilgilere ulaşmak amacıyla doküman, metin ve evrak gibi pek çok farklı materyali belli kurallar dâhilinde (örnekleme, kodlama, kategori vs.) analiz etmeyi amaçlayan nitel araştırma yöntemi içerisinde yer alan bir tekniktir (Metin & Ünal, 2022).

Bu araştırmada “6.sınıf sosyal bilgiler dersi kitabı” kapsayıcı eğitim ilkeleri doğrultusunda incelendiği için içerik analizi kullanılmıştır. Çalışmada problem durumu doğrultusunda elde edilen veriler temaya uygun olarak düzenlenip yorumlanmıştır.

Verilerin Geçerliliği ve Güvenirliği

“Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirliliği sağlamanın en önemli aşaması; araştırmacının veri toplama, veri analizi ve yorumlanması süreçlerinde tutarlı olması, araştırmanın tüm aşamalarını ayrıntılı ve açık bir şekilde ifade etmesidir” (Yüksel, Mil & Bilim, 2007). Bu araştırmada geçerliliğin ve güvenirliliğin sağlanması için; araştırmanın modeli, veri kaynağı, verilerin toplanması ve veri analizleri açıkça belirtilmiştir. Araştırmanın güvenirliliğini belirlemek amacıyla kaynak olarak kullanılan “6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında” yer alan yazılı metinler ve görsellerde kapsayıcı eğitim ile ilişkilendirilen kavramlar yazar ve sosyal bilgiler alanında ve kapsayıcı eğitim konusunda çalışmaları olan bir uzman tarafından incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda görüş birliği ve görüş ayrılığı olan kazanım sayıları belirlenmiştir. Daha sonra araştırmanın güvenirliliği için Miles & Huberman’ın (1994), belirttikleri formül ($\Delta = C \div (C + \partial) \times 100$) formülü kullanılmıştır. Formülde, “ Δ : Güvenirlik katsayısını, C: Üzerinde görüş birliği sağlanan konu/terim sayısını, ∂ : Üzerinde görüş birliği bulunmayan konu/terim sayısını ifade etmektedir.” “İçsel tutarlılığı veren kodlama denetimine göre kodlayıcılar arası görüş birliğinin en az %80 olması” beklenmektedir (Miles & Huberman, 1994, akt. Baltacı, 2017, s.8.; Patton, 2002). Bu hesaplamada sonuç %96 bulunmuş ve araştırma güvenirliliği için yeterli düzeyde kabul edilmiştir.

Bulgular

“6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında” yer alan yazılı metin ve görsellerde kapsayıcı eğitime ilişkin bulgular ünitelere ve öğrenme alanlarına göre analiz edilerek aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Araştırma kapsamında ders kitabında kapsayıcı eğitim ile ilişkilendirilen kavramların ünitelere göre dağılımı incelenerek Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kapsayıcı Eğitim İle İlişkilendirilen Kavramların Ünitelere Göre Dağılımı

Kavramlar	Ünite			(f)	(%)
	Biz ve Değerlerimiz	Yönetime Katkılarımız	Uluslararası İlişkilerimiz		
Farklılıklara Saygı	6	3	-	9	15
Dezavantajlı Gruplar	1	5	1	7	11,66
Dayanışma	4	-	2	6	10

Yardımlaşma	4	-	2	6	10
İşbirliği	4	-	2	6	10
Barış	1	-	4	5	8,33
Demokratik Nitelikler		4	-	4	6,66
Bireysel Farklılıklar	3	1	-	4	6,66
Birlik ve Beraberlik	2	-	1	3	5
Empati	2	-	-	2	3,33
Ön Yargıları Fark Etme	1	1	-	2	3,33
Kalıp Yargıları Fark Etme	1	1	-	2	3,33
Eğitim Hakkı	-	1	-	1	1,66
Sevgi	1	-	-	1	1,66
Hoşgörü	1	-	-	1	1,66
Sorumluluk		1	-	1	1,66
Toplam	31	17	12	60	100

Tablo 1 incelendiğinde “Kapsayıcı Eğitim” ile ilişkilendirilen 16 farklı kavramın olduğu görülmektedir. “Kapsayıcı Eğitim” ile ilişkilendirilen kavramların sırasıyla en fazla “farklılıklara saygı” 9 (%15), “dezavantajlı gruplar” 7 (%11,66), “dayanışma” 6 (%10), “yardımlaşma” 6 (%10), “işbirliği” 6 (%10), “barış” 5 (%8,33), “demokratik nitelikler” 4 (%6,66), “bireysel farklılıklar” 4 (%6,66), “birlik ve beraberlik” 3 (%5), “empati” 2 (%3,33), “ön yargıları fark etme” 2 (%3,33), “kalıp yargıları fark etme” 2 (%3,33), “eğitim hakkı” 1 (%1,66), “sevgi” 1 (%1,66), “hoşgörü” 1 (%1,66) ve “sorumluluk” 1 (%1,66), olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca “Kapsayıcı Eğitim” ile ilişkilendirilen kavramların en fazla 31 (%51,66) “Biz ve Değerlerimiz” ünitesinde en az ise 12 (%20), “Uluslararası İlişkilerimiz” ünitesinde yer aldığı görülmektedir. Ayrıca 4 üniteye kapsayıcı eğitim ilişkilendirilebilecek herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

Araştırmada incelenen bir diğer konu olan kapsayıcı eğitim ile ilişkilendirilen kavramların yazılı metin ve görsellerde yer alma durumuna göre dağılımı incelenerek Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kapsayıcı Eğitim İle İlişkilendirilen Kavramların Yazılı Metin Ve Görsellerde Yer Alma Durumuna Göre Dağılımı

Kategoriler	(f)	(%)
Metin-Okuma Parçası	12	31,57
Genel Ağ Haberi	11	28,94
Görsel-Fotoğraf	10	26,31
Tablo	3	7,89
Anayasa Metni	2	5,26
Toplam	38	100

Tablo 2 incelendiğinde; “Kapsayıcı Eğitim” ile ilişkilendirilen kavramların sırasıyla en fazla “metin-okuma parçası” 12 (%31,57), “genel ağ haberi” 11 (%28,94), “görsel-fotoğraf” 10

(%26,31), “tablo” 3 (%7,89) ve “anayasa metni” 2 (%5,26) gibi yazılı ve görsel metinlerde verildiği gözlemlenmiştir.

Araştırmada incelenen bir diğer konu ders kitabında kapsayıcı eğitim ile ilişkilendirilen kavramların öğrenme alanlarına göre dağılımı incelenerek Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3.

6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kapsayıcı Eğitim İle İlişkilendirilen Kavramların Öğrenme Alanlarına Göre Dağılımı

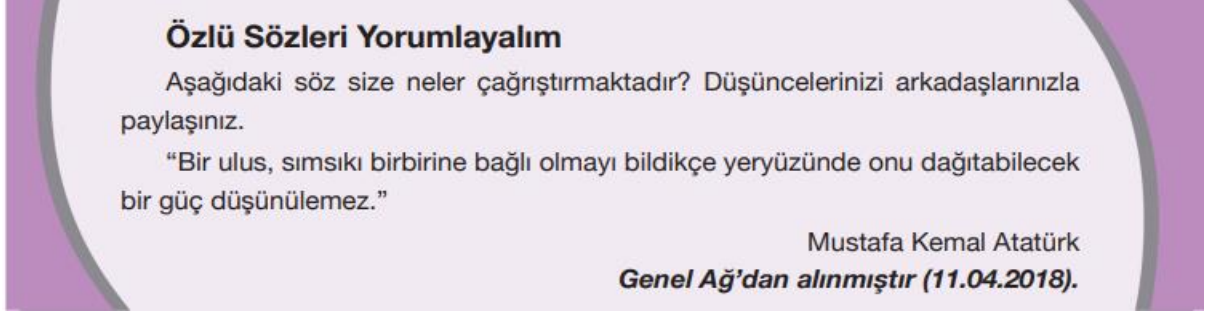
Öğrenme Alanı	(f)	(%)
Birey ve Toplum	31	51,66
Etkin Vatandaşlık	17	28,33
Küresel Bağlantılar	12	20
Toplam	60	100

Tablo 3 incelendiğinde; kapsayıcı eğitim ile ilişkilendirilen kavramların sırasıyla en fazla “Birey ve Toplum” 31 (%51,66), “Etkin Vatandaşlık” 17 (%28,33) ve “Küresel Bağlantılar” 12 (%20) öğrenme alanlarında olduğu görülmektedir. Ayrıca “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ve “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanlarında kapsayıcı eğitime ilişkin herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen bulguları desteklemek amacıyla “6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında” yer alan yazılı metinler ve görsellerden doğrudan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

6.sınıf “Biz ve Değerlerimiz” ünitesi “Kültür ve Toplumsal Birliktelik” başlığı altında çocukların birlik ve beraberliğin önemini anlamaları sağlamak adına aşağıdaki genel ağ haberinde (Şekil 1) Mustafa Kemal Atatürk’ün özlü sözü verilmiştir.

6.sınıf “Biz ve Değerlerimiz” ünitesi “Kültür ve Toplumsal Birliktelik” başlığı altında çocukların birlik ve beraberliğin önemini anlamaları sağlamak adına aşağıdaki genel ağ haberinde (Şekil 1) Mustafa Kemal Atatürk’ün özlü sözü verilmiştir.

Şekil 1. “Birlik ve Beraberlik” ile İlgili Genel Ağ Haberi (s.15)

6.sınıf “Biz ve Değerlerimiz” ünitesi “Farklılıklara Saygı Duyuyorum” başlığı altında çocukların dezavantajlı gruplardan biri olan sığınmacılar konusunda farkındalık yaratmak amacıyla aşağıdaki metin ve görsel (Şekil 2) verilmiştir.

Şekil 2. “Dezavantajlı Gruplar (Sığınmacı)” ile İlgili Metin ve Görsel (s.20)

6.sınıf “Biz ve Değerlerimiz” ünitesi “Farklılıklara Saygı Duyuyorum” başlığı altında çocukların farklılıkların bir zenginlik kaynağı olduğunu anlamaları ve farklılıklara saygı duymaları için aşağıdaki görsel (Şekil 3) verilmiştir.

Her bireyin toplumda yeri ve önemi vardır.

Şekil 3. “Farklılıklara Saygı” ile İlgili Görsel (s.18)

6.sınıf “Biz ve Değerlerimiz” ünitesi “Farklılıklara Saygı Duyuyorum” başlığı altında çocukların farklı olan bireylere karşı duyarlı olunması ve toplumsal yaşam pratiklerine bunu yansıtmasını aşağıdaki görsel (Şekil 4) verilmiştir.

Farklılıklara saygı duymak toplumsal uyumu artırmaktadır.

Şekil 4. “Farklılıklara Saygı” ile İlgili Görsel (s.20)

6.sınıf “Biz ve Değerlerimiz” ünitesi “Farklılıklara Saygı Duyuyorum” başlığı altında çocukların toplumsal yaşamda çok sık kullanılan kalıp yargıları fark edebilmeleri adına aşağıdaki tablo (Şekil 5) verilmiştir.

Kalıp yargı örnekleri	Açıklamalar
Kadınlar duygusaldır.	İnsan, doğası gereği duygusaldır ve duygusallık belli bir cinsiyete ait değildir. Erkekler de kadınlar da duygusal olabilir.
Yaramaz çocuklar zekidir.	Yaramazlık ile zekâ arasında bir bağlantı olduğu söylenemez. Yaramaz çocuğun zekâ yönünden uslu çocuktan farkı yoktur.
Pahalı olan ürünler kalitelidir.	Bazı insanlar aynı özelliklere ve işleve sahip iki ürün arasında kararsız kaldığında pahalı olanı tercih edebilmektedir. Bu yanlış bir tutumdur. Çünkü pahalı ürünlerden bazıları kalitesiz olabileceği gibi ucuz ürünlerden bazıları da kaliteli olabilir.

Şekil 5. “Kalıp Yargıları Fark Etme” ile İlgili Tablo (s.19)

6.sınıf “Biz ve Değerlerimiz” ünitesi “Farklılıklara Saygı Duyuyorum” başlığı altında çocukların toplumsal yaşamda çok sık kullanılan ön yargılar hakkında farkındalık kazanmaları için aşağıdaki tabloda (Şekil 6) örnekler verilmiştir.

Ön yargı örnekleri	Açıklamalar
Eminim ki bu sınavdan kötü not alacak.	Bu cümleyi kuran kişi, sınava giren öğrenciye karşı ön yargılıdır. Çünkü sınav daha olmamıştır ve sınavın sonucu bilinmemektedir. Öğrenci sınavdan iyi not da alabilir.
Bu arabayı Ahmet Usta'dan başka kimse tamir edemez.	Bu cümleyi kuran kişi, Ahmet Usta dışındaki bütün ustalara karşı ön yargılıdır. Çünkü arabanın arızasını başka ustalara göstermemiştir. Arabayı Ahmet Usta tamir edebileceği gibi başka ustalar da tamir edebilir.
Kupayı kesin bizim takım alacak.	Bu cümleyi kuran taraftar ön yargılıdır. Çünkü maçlar daha bitmemiştir ve kupayı hangi takımın alacağı belli değildir. Maçlar bittiğinde kupayı başka bir takım da alabilir.

Şekil 6. “Ön Yargıları Fark Etme” ile İlgili Tablo (s.19)

6.sınıf “Yönetime Katılıyorum” ünitesi “Yönetim Biçimlerini Öğreniyorum” başlığı altında çocukların bireysel farklılıklar ile ilgili farkındalık kazanması için demokratik niteliklerden birisi olan insan haklarına saygı konulu aşağıdaki metin (Şekil 7) verilmiştir.

İnsan Haklarına Saygı

Demokrasilerde temel hak ve özgürlükler anayasa ile güvence altına alınmıştır. Devleti yönetenler cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş vb. farklılıklarından dolayı insanlar arasında ayrımcılık yapmaz.

Şekil 7. “Bireysel Farklılıklar” ile İlgili Metin (s.209)

6.sınıf “Biz ve Değerlerimiz” ünitesi “Yardımlaşma ve Dayanışma” başlığı altında çocukların sosyal sorumluluk projesi ile toplumsal birlikteliğin sağlanması adına aşağıdaki metin ve görsel (Şekil 8) verilmiştir.

Şekil 8. “Yardımlaşma, Dayanışma, İşbirliği ve Empati” ile İlgili Metin ve Görsel (s.25)

6.sınıf “Yönetime Katılıyorum” ünitesi “Toplumsal Hayatımızda Demokrasinin Önemi” başlığı altında çocukların demokratik niteliklerden birisi olan düşünce özgürlüğü ve hukukun üstünlüğü konularında farkındalık kazanması aşağıdaki metin ve görseller (Şekil 9) verilmiştir.

Ülkemizde ortaokul ve liselerde öğrencilerin genel dersler haricinde seçmeli dersler görme hakkı bulunmaktadır (Görsel 6.15). Bu dersleri öğrenciler özgür iradeleriyle seçebilmektedir.

Ülkemizde yürürlükte olan kanunlar herkes için geçerlidir (Görsel 6.16). İnsanlar kanunlara uygun olarak haklarını kullanabilirler. Demokratik bir toplumda kanunun üstünlüğü vazgeçilmezdir.

Şekil 9. “Demokratik Nitelikler” ile İlgili Metin ve Görsel (s.219)

6.sınıf “Yönetime Katılıyorum” ünitesi “Toplumsal Hayatta Kadının Yeri” başlığı altında çocukların dezavantajlı gruplardan birisi olan özel gereksinimli bireyleri anlamaları ve pozitif ayrımcılığın toplumsal yaşamda adaleti sağlamak adına önemli olduğunu göstermek için aşağıdaki görsel (Şekil 10) verilmiştir.

Ülkemizde özel gereksinimi olan bireylere pozitif ayrımcılık yapılmaktadır.

Şekil 10. “Dezavantajlı Grup (Özel Gereksinimli Bireyler)” ile İlgili Görsel (s.230)

6.sınıf “Yönetime Katılıyorum” ünitesi “Toplumsal Hayatta Kadının Yeri” başlığı altında çocukların dezavantajlı gruplardan birisi olan kadınları anlamaları ve pozitif ayrımcılığın toplumsal yaşamda adaleti sağlamak adına önemli olduğunu göstermek için aşağıdaki genel ağ haberi (Şekil 11) verilmiştir.

BASINDAN

Kadın yolculara pozitif ayrımcılık

İzmir Büyükşehir Belediyesi, sosyal yaşamda kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık yapacak.

İzmirli kadınlar, 22.00-06.00 saatleri arasında, otobüslerde istedikleri takdirde durak haricinde de inmeye başladı. ESHOT Genel Müdürlüğü, kadın yolcuların bu yöndeki taleplerinin yol, yolcu, çevre ve trafik güvenliğini tehdit etmeyecek en uygun noktalarda durularak karşılanacağını duyurdu.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Meclisinde kabul edilen toplu ulaşımda otobüs kullanan kadın yolcuların akşam 22.00'den sonra durak haricinde de inebilmelerine yönelik düzenleme hayata geçirildi. İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından işletilen otobüslerde seyahat eden kadın yolcular bu uygulamadan yararlanmaya başladı. ESHOT Genel Müdürlüğü tarafından konu ile ilgili bir açıklama yapılarak, “Belediye meclisimizin, kadınlara ve onların güvenli bir yaşam sürdürebilme hakkına verdiği önemin ve değerini göstergesi durumundaki kararı ile otobüslerimizde seyahat eden kadın yolcularımız 22.00 ile 06.00 saatleri arasında güzergah üzerindeki durak olmayan noktalarda da inebileceklerdir.” denildi. Kadının toplumsal yaşamdaki yerinin hak ettiği noktaya ulaşması için atılan her adımın ve kararın destekçisi olduklarını dile getiren ESHOT Genel Müdürlüğü yetkilileri, alınan kararı uygulamaktan gurur ve mutluluk duyacaklarını ifade etti.

Genel Ağ'dan düzenlenerek alınmıştır (26.06.2018).

Şekil 11. “Dezavantajlı Gruplar (Kadınlar)” ile İlgili Genel Ağ Haberi (s.229)

6.sınıf “Yönetime Katılıyorum” ünitesi “Anayasal Güvence altındayız” başlığı altında çocukların anayasada belirtilen temel haklardan birisi olan eğitim hakkı ve ödevi ile ilgili farkındalık kazanmaları adına aşağıdaki anayasa metni (Şekil 12) verilmiştir.

Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

MADDE 42- Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz. Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Şekil 12. “Eğitim Hakkı” ile İlgili Anayasa Metni (s.224)

6.sınıf “Uluslararası İlişkilerimiz” ünitesi “Türk Cumhuriyetleri ve Komşu Ülkelerle İlişkiler” başlığı altında çocukların dünya barışı konusunda farkındalık kazanmaları adına aşağıdaki metinde (Şekil 13) Mustafa Kemal Atatürk’ün belirlediği Türkiye Cumhuriyeti’nin dış politikası verilmiştir.

Millî Dış Politika İlkeleri

Ülkeler arasında kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik yönden çeşitli ilişkiler vardır. Ülkeler birbiriyle olan ilişkilerini, belirledikleri dış politika esaslarına göre yürütürler. Ülkemizin Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde belirlediği millî dış politika ilkeleri aşağıda verilmiştir. İnceleyiniz.

Devletlerin eşitliği: Uluslararası ilişkilerde devletler siyasi olarak eşittir.

Karşılıklılık (mütekabiliyet): Uluslararası ilişkilerde karşılıklı güven ve saygı esastır.

Komşu devletlerle barış içinde yaşama: Komşularımızla ve bütün devletlerle iyi geçinmek esastır.

Yurtta barış dünyada barış: Yurtta ve dünyada barış ortamına katkıda bulunmak gereklidir.

Tam bağımsızlık: Millî sınırlar içinde bağımsız yaşamak esastır.

Şekil 13. “Barış” ile İlgili Metin (s.242)

6.sınıf “Uluslararası İlişkilerimiz” ünitesi “Ülkemizin Üstlendiği Uluslararası Roller” başlığı altında çocukların dünya barışına katkı sağlamak adına Türkiye’nin üstlendiği rolleri anlamları adına aşağıdaki genel ağ haberi (Şekil 14) verilmiştir.

BASINDAN

Birleşmiş Milletlerden Türkiye'ye övgü dolu sözler

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri Grandi, Türkiye'nin Arakan Müslümanlarına yönelik insani yardımlarına ilişkin, "Türkiye insani yardımlarda küresel olarak cömert bir ülke olma özelliğini sürdürüyor." dedi.

Myanmar'ın Arakan eyaletinde yaşanan karışıklıklardan kaçarak Bangladeş'e sığınan Arakanlı Müslümanların, temel insani ihtiyaçlarının karşılanması için talep edilen 434 milyon dolarlık acil fonun 335 milyon dolarının karşılandığını anımsatan Grandi, "Konferansın sonucundan memnunuz. Daha önce talep ettiğimiz 434 milyon dolarlık fonun yaklaşık 4'te 3'ünü bu konferans yoluyla tedarik etmiş olduk." dedi.

Grandi, Türkiye'nin BM Cenevre Ofisi nezdindeki daimi temsilcisinin "Planlanan projeler ve teslimatlarla Türkiye tarafından (Arakan Müslümanlarına) sağlanan insani yardım miktarı toplamda 50 milyon doları aşacak." ifadesine de değinerek Türkiye'ye övgüde bulundu. Grandi, "Şunu vurgulamak istiyorum ki Türkiye insani yardımlarda küresel olarak cömert bir ülke olma özelliğini sürdürüyor." değerlendirmesinde bulundu.

Genel Ağ'dan düzenlenerek alınmıştır (20.07.2018).

Şekil 14. "Barış, Yardımlaşma, Dayanışma ve İşbirliği" ile İlgili Genel Ağ Haberi (s.251)

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

"6. sınıf sosyal bilgiler dersi kitabı" incelendiğinde "Kapsayıcı Eğitim" ile ilişkilendirilen 16 farklı kavramın olduğu görülmektedir (Tablo 1). "Kapsayıcı Eğitim" ile ilişkilendirilen kavramların, "farklılıklara saygı", "dezavantajlı gruplar", "empati", "barış", "dayanışma", "yardımlaşma", "bireysel farklılıklar", "eğitim hakkı", "işbirliği", "ön yargıları fark etme", "sevgi", "hoşgörü", "sorumluluk", "demokratik nitelikler", ve "birlik ve beraberlik" olduğu tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersinin yapısı düşünüldüğünde sorumlu ve etkin vatandaşlar yetiştirme gayesi doğrultusunda bu kavramların sosyal bilgilerin yapı taşını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Nitekim bu kavramlar toplumsal birlik ve beraberliği güçlendirme, sevgi, saygı ve hoşgörü ortamı oluşturma ile eşit ve adil bir yaşam sürme adına önem arz etmektedir. Bu durum ders kitabının kapsayıcı eğitime hizmet ettiğini göstermektedir. Zira kapsayıcı eğitimde de bireysel ve kültürel farklılıkların dikkate alınarak eğitim öğretim sürecinin tasarlanması ve herkese ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri doğrultusunda eşit ve adil bir eğitim verilmesini öngörmektedir (Sakız, 2022; Temur, 2024). Ayrıca son zamanlarda yaşanan küresel sorunlara bağlı olarak ülkemize gelen sığınmacı ve mültecilerin entegrasyonunu sağlamak adına "dezavantajlı gruplar", "barış", "empati" gibi kavramların doğrudan kapsayıcı eğitimle ilişkilendirildiği ve önem arz ettiği söylenebilir.

Araştırma sonucunda elde edilen bir diğer bulgu, kapsayıcı eğitim ile ilişkilendirilen kavramların "metin-okuma parçası", "genel ağ haberi", "görsel-fotoğraf", "tablo" ve "anayasa metni" gibi yazılı ve görsel metinler aracılığıyla verildiği verildiğidir (Tablo 2). Levie ve Lentz (1982), ders kitaplarında kullanılan görsellerin içeriği daha dikkat çekici hale getirdiğini, konunun ana hatlarını

hatırlamaya yardımcı olduğunu ve böylece dersi ve kitabı eğlenceli kıldığını ifade etmiştir. Çünkü ders kitapları öğrencilerin konuyu veya durumu görselleştirmelerine yardımcı olur (Taşkın & Açıklan, 2020). Ayrıca ders kitaplarında yer alan görseller soyut kavramların görselleştirilerek somutlaştırılmasını sağlamaktadır (Lee, 2010). Kapsayıcı eğitim bağlamında düşünüldüğünde özellikle dezavantajlı gruplarda yer alan bireyleri anlama noktasında verilen görseller (Şekil 4-10) somut örnek teşkil ettiğinden empati, duyarlılık gibi değerlerin içselleştirilmesine ve kalıcı öğrenmelere hizmet etmektedir. Çünkü görseller, sanatçının dünyasında oluşturduğu içeriği görünür kılan bir öğelerdir (Sever, 2015). Ayrıca ders kitabında genel ağ haberlerine çokça yer verilmesi güncel konuların sınıf ortamına taşınması bakımından önemlidir (Şekil 11-14). Temur (2022), yaptığı çalışmada 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında en fazla genel ağ haberlerinin kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır. Bu durum kapsayıcı eğitim bağlamında incelendiğinde, güncel konu ve olayların sınıf ortamına taşınması; duyarlı, empatik ve çok yönlü bakış açısı geliştirilmesinde (Sakız, 2021) genel ağ haberlerinden faydalanıldığını göstermektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bir başka sonuç ise, kapsayıcı eğitimle ilişkilendirilen kavramların "Birey ve Toplum", "Etkin Vatandaşlık" ve "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanlarında yer aldığıdır (Tablo 3). "Kültür ve Miras", "İnsanlar, Yerler ve Çevreler", "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" ve "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanlarında kapsayıcı eğitim ile ilişkilendirilen herhangi bir kavrama rastlanılmamıştır. Ayrıca "Kapsayıcı Eğitim" ile ilişkilendirilen kavramların en fazla "Biz ve Değerlerimiz" ünitesinde en az ise "Uluslararası İlişkilerimiz" ünitesinde yer aldığı görülmektedir. 4 ünite de ise kapsayıcı eğitim ilişkilendirilebilecek herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

"Birey ve Toplum" öğrenme alanında, ben ve biz olma duygusu çerçevesinde toplumsal birlik ve beraberliği sağlamak adına bireysel farklılıklar ve bu farklılıklara saygı, ön yargı ve kalıp yargıları fark etme gibi kavramların kapsayıcı eğitime hitap ettiği görülmektedir. Kapsayıcı eğitimin nitelikleri düşünüldüğünde (bireysel farklılıklar, saygı, sorumluluk, dayanışma, yardımlaşma, iş birliği, ön yargı ve kalıp yargıları aşma) (Demir-Başaran, 2019; Dreyer, 2017), "Birey ve Toplum" öğrenme alanının kapsayıcı eğitim ile birçok ortak noktasının olduğu ve kapsayıcı eğitime hizmet ettiği görülmektedir (Öner, 2022; Ünal, 2021). Ayrıca 4.sınıf SBDÖP'de "Birey ve Toplum" öğrenme alanında doğrudan verilecek değerler "dayanışma" ve "yardımseverlik" iken doğrudan verilecek beceri ise "eleştirel düşünme"dir (MEB, 2018). Bu durum sosyal bilgiler dersinin ve

özellikle “Birey ve Toplum” öğrenme alanının doğrudan kapsayıcı eğitime hizmet edecek şekilde tasarlandığını göstermektedir. Çünkü tüm bireylerin eşit ve adil bir şekilde eğitime entegrasyonunun sağlanmasında ve toplumsal yaşamda var olmasında toplumun her kesiminin dayanışma içerisinde birbirine yardım etmesi gerekmektedir. Kapsayıcı eğitimin başarıya ulaşması için bu bir ön koşuldur (Arı & Doğan, 2022). “Birey ve Toplum” öğrenme alanı ise doğrudan bu amaca yönelik içeriklere sahiptir.

"Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında, demokratik nitelikler ve bunların toplumsal yaşam pratiklerindeki yansımaları (Şekil 9) ile dezavantajlı grupların (Şekil 10-11) toplumda yer edinmesi ve toplumsal kabul bağlamındaki önemi kapsayıcı eğitim ile ilişkilendirilmektedir. Tüm bireylerin toplumsal yaşamda etkin olmasını sağlamak işlevi sosyal bilgiler dersine ve “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanına verilmiştir (Akhan, Çiçek & Mert, 2019). Nitekim etkin vatandaş yetiştirme anlayışı sosyal bilimlerden aldığı verileri harmanlayarak bir ders adı altında varlığını devam ettiren sosyal bilgiler dersinin amaçları ve ilkelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Eryılmaz, 2019). Ayrıca amacı etkin ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersinde “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı (MEB, 2018) doğrudan bu amaca hizmet etmektedir. Kapsayıcı eğitimde de özellikle dezavantajlı grupların eğitim sistemine entegre edilmesi ve bu grupların toplumsal yaşamda yer edinmesi kritik öneme sahiptir (Sakız, 2022). Bu amacı gerçekleştirmek için “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı ise kilit rol oynamaktadır. Çünkü etkin vatandaş, diğer fertlerin de aynı hak ve özgürlüklere sahip olduğunu bilir ve başkalarının haklarını gözetir, saygı duyar (Öztürk & Dilek, 2003). Bu bağlamda etkin vatandaşlığın getirdiği bilgi, beceri, tutum ve davranış doğrudan kapsayıcı eğitime hizmet etmektedir. Ayrıca 6.sınıf SBDÖP’de “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında doğrudan verilecek değerlerden birisi “eşitlik” iken doğrudan verilecek becerilerden birisi ise “eleştirel düşünme”dir (MEB, 2018). Bu bağlamda gerek dezavantajlı grupların gerekse de diğer bireylerin eğitime erişmesi ve toplumsal yaşamda yer edinmesi adına “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı kapsayıcı eğitim bağlamında kritik öneme sahiptir.

"Küresel Bağlantılar" öğrenme alanı ise, küreselleşen dünyada barışı sağlamak adına devletler arasında dayanışma ve yardımlaşma sağlayarak birlik ve beraberlik ortamı oluşturmak ile dezavantajlı gruplardan birisi olan sığınmacılar konusunda farkındalık yaratmak gibi konular üzerine inşa edildiği görülmektedir. Bu durum kapsayıcı eğitim adına önem arz etmektedir. Diğer

toplumlara karşı ön yargı ve kalıp yargılardan sıyrılarak empatik bir bakış açısı geliştirmek “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanına yüklenen bir misyondur (Körükçü & Şahingöz, 2020). Özellikle Mustafa Kemal Atatürk’ün milli dış politikasının en önemli ilkelerinden birisi olan barış değeri ve bu amaçla yapılan uygulamalar, kültürel farklılıklar noktasında zengin olan ve birçok sığınmacı ve mülteciye ev sahipliği yapan ülkemiz adına kritik öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz. Ders kitabında da bu duruma örnek teşkil eden birçok metnin verilmesi (Şekil 13-14) dünya barışına katkı sağlama adına önemlidir. Keçeci (2019) de kapsayıcı eğitimde “barış” değerinin ulusal ve uluslararası düzeyde birlik, beraberlik ve dayanışma sağlaması adına önemli olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca 6.sınıf SBDÖP’de “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında doğrudan verilecek değerlerden birisinin “duyarlılık”, becerilerden birisinin de “eleştirel düşünme” olması bu açıklamaları desteklemektedir. Bu bağlamda kapsayıcı eğitimin başarıya ulaşması adına dünyada meydana gelen sorunlara karşı duyarlı olunması noktasında öğrenme alanı önem arz etmektedir.

Öneriler

1. Çalışma “6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı” ile sınırlıdır. Bu bağlamda diğer sınıf kademelerinde (4., 5. ve 7.sınıf) sosyal bilgilere ders kitapları kapsayıcı eğitim bağlamında incelenebilir.
2. Kapsayıcı eğitim konusunda farkındalık yaratmak amacıyla ders kitabında yer alan metinler çalışma yapraklarına entegre edilerek çeşitli etkinlikler aracılığıyla çocuklara verilebilir. Nitekim etkinlik temelli öğretimin kalıcı öğrenmeye hizmet ettiği bilinmektedir.
3. “6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında” bütün öğrenme alanlarında kapsayıcı eğitime ilişkin ifadeler yer verilmesi önem arz etmektedir. Özellikle gerek kültürel entegrasyon sağlama gerekse toplumsallaşma adına “Kültür ve Miras” öğrenme alanında önem arz etmektedir.

Kaynakça

Akbulut, F., Yılmaz, N., Karakoç, A., Erciyas, İ. M., & Akşın Yavuz, E. (2021). Öğretmen adayları kapsayıcı eğitim hakkında ne düşünüyor?. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 33-52.

- Akcan, E., & Türkmenoğlu, Ö. A. (2022). Hayat bilgisi ders kitaplarının farklılıklar açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(1), 423-459. <https://doi.org/10.17152/gefad.951327>
- Alhleel, A. (2021). *Sınıfında Suriyeli öğrenci bulunan öğretmenlerin kapsayıcılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Alkaya, S. (2023). *Sınıf öğretmenlerinin kapsayıcı eğitime yönelik tutum ve öz yeterliklerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Amaç, Z. (2021). Kapsayıcı eğitim ve ilkökul öğretmenleri: Sistematik bir inceleme. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(19), 74-97.
- Arı, S., & Doğan, H. (2022). Kapsayıcı eğitim temelinde hayat bilgisi dersi kazanımlarında ve kitaplarında farklılıklara saygı değerinin incelenmesi. *TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 14(53), 192-200.
- Aydın Güngör, T., & Pehlivan, O. (2021). Kapsayıcı eğitimin Türk eğitim sistemindeki yeri ve önemi. *Studies in Educational Research and Development*, 5(1), 48-71.
- Baka, B. (2023). *Öğretmenlerin kapsayıcı eğitime yönelik özyeterlilik algı düzeyleri, tutumları ve görüşlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Bayram, B., & Öztürk, M. (2021). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kapsayıcı eğitime yönelik düşünce ve uygulamaları. *Eğitim ve Bilim*, 46(206), 355-377. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2020.9179>
- Bayram, B. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kapsayıcı eğitime yönelik algı ve uygulamaları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (1992). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Allyn and Bacon.
- Bülbül, N. T., & Sakız, H. (2020). Almanca öğretim programının kapsayıcı eğitim İlkeleri etrafında yeniden düzenlenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 9(27), 879-909.
- Çelik, Ç. (2022). Tanıma ve yanlış tanıma: Kapsayıcı eğitim, okullar ve etnisite. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 146-168. <https://doi.org/10.18490/sosars.1111340>
- Çelik, R. (2017). "Adalet, kapsayıcılık ve eğitimde hakkaniyetli fırsat eşitliği". *Fe Dergi*, 9(2), 16-29. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1096805>

- Doğan, A., & Telli, E. Y. (2022). Öğretmenlerin kapsayıcı eğitime yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 1146-1162. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1096805>
- Doğan, A., & Avcıoğlu, A. (2022). Kapsayıcı eğitimin yadsınamaz gerçeği: Göçmen çocukların eğitim sorunlarının incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 987-1015. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.1083492>
- Doğanay, A. (2005). Sosyal bilgiler öğretimi. İçinde, C. Öztürk ve D. Dilek (Eds.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (ss. 17-52). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Erçiçek, B. (2023). *Okul öncesi öğretmenlerinin kapsayıcı eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trabzon Üniversitesi, Trabzon.
- Erol Sahillioğlu, D. (2020). Okulöncesi öğretmenlerinin “kapsayıcı eğitim” kavramına ilişkin algıları: bir metafor analizi çalışması. *Journal of Inclusive Education in Research and Practice*, 1(1), 24-41.
- Eryılmaz, E. (2019). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının uygulanabilirliği hakkında öğretmen görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Eşici, H., & Doğan, Y. (2020). Psikolojik danışman ve sınıf öğretmeni adaylarının kapsayıcı eğitim günlükleri. *Journal of Inclusive Education in Research and Practice*, 1(2), 29-53.
- Fırat, E. (2021). *Sosyal bilgiler dersinde kapsayıcı eğitim: Fenomenolojik bir araştırma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Goetz, J. C., & LeCompte, M. D. (1984). *Ethnography and qualitative design in educational research*. Academic Press.
- Göksoy, S. (2019). Vatandaşlık eğitimi mi? Çokkültürlülük ve kapsayıcı eğitim mi?. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 2(2), 1-7.
- Göl, H., & Sakız, H. (2020). Okul öncesi eğitimde rehberlik programının kapsayıcı eğitim İlkeleri doğrultusunda tasarlanması/designing an inclusive guidance program in preschool education. *Nitel Sosyal Bilimler*, 2(2), 90-115. <https://doi.org/10.47105/nsb.775160>
- Güler, E. (2023). *Öğretmenlerin kapsayıcı eğitime yönelik farkındalıkları ile tutumları arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Gültekin Talayhan, Ö., & Sakız, H. (2022). Beşinci sınıf İngilizce dersi öğretim programının kapsayıcı eğitim ilkeleri etrafında incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(2), 574-590. <https://doi.org/10.24315/tred.881080>

- Haulle, E., & Kabelege, E. (2021). Relevance and quality of textbooks used in primary education in Tanzania: A case of social studies textbooks. *Contemporary Education Dialogue*, 18(1), 12-28.
- Ketenoglu-Kayabasi, E. (2022). Öğretmen adaylarının gözünden kapsayıcı eğitim. (Sözlü Bildiri). IX. *Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi* (ss.1527-1535), İzmir, Türkiye.
- Kızılaslan, A., Avşar Tuncay, A., & Umar, Ç. N. (2021). Kapsayıcı pedagoji: Özel gereksinimli öğrencinin psikopatolojik analizi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 22(2), 517-542. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.606589>
- Koçyiğit, E., & Şimşek, H. (2019). Kapsayıcı eğitim bağlamında Türkiye’de ortaöğretim programlarında çokkültürlülüğün izleri. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 75-90.
- Körükçü, M., & Şahingöz, M. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel bağlantılar öğrenme alanına yönelik tutumlarının incelenmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi (Özel Sayı)*, 66-85. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.831611>
- Lee, V. R. (2010). Adaptations and continuities in the use and design of visual representations in US middle school science textbooks. *International Journal of Science Education*, 32(8), 1099-1126. <https://doi.org/10.1080/09500690903253916>.
- Levie, W. H., & Lentz, R. (1982). Effects of text illustrations: A review of research. *Educational Communication and Technology Journal*, 30(4), 195-232.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. TTKB. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>
- Merey, Z. (2012). Türkiye ve ABD’deki ilköğretim okullarında çocukların katılım haklarına yer verilmesi düzeyinin karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 2/2, 95-117.
- Metin, O., & Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 273-294.
- Mithans, M., & Grmek, M. I. (2020). The use of textbooks in the teaching-learning process. *New Horizons In Subject Specific Education*, <https://doi.org/10.18690/978-961-286-358-6.10>, (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). New York: Sage.
- Morgan, D. L. (1996). *Focus groups as qualitative research* (16. Baskı). Sage publications
- Nelson, J. L., & Pang, V. O. (2014). Prejudice, racism, and the social studies curriculum. In E. W. Ross (Ed.), *The social studies curriculum: Purposes, problems, and possibilities* (p.203-226). State University of New York Press.
- Nikonova, E. I., Sharonov, I. A., Sorokoumova, S. N., Suvorova, O. V., & Sorokoumova, E. A. (2016). Modern functions of a textbook on social sciences and humanities as an informational management tool of university education. *International Journal Of Environmental And Science Education*, 11(10), 3764-3774.
- Öner, G. (2022). *Kapsayıcı eğitim yaklaşımıyla sosyal bilgiler öğretimi: Bir eylem araştırması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Özel, D., & Çetinkaya Yıldız, E. (2020). Kapsayıcı eğitim ve ekolojik model. *Journal of Inclusive Education in Research and Practice*, 1(2), 16-28.
- Öztürk, C., & Dilek, D. (2003) (Edt.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd Ed.). New York: Sage.
- Polat, M. (2020). Türkiye'deki araştırmalar bağlamında kapsayıcı eğitim ve okul yönetimi. İçinde H. Ulukan (Ed.), *Research in education and social sciences* (s. 321-338). Duvar Kitabevi.
- Sakız, H. (2022). Kapsayıcı eğitimin psikolojisi: güncel eğilimler, güncellenen uygulamalar. *Turkish Journal of Special Education Research and Practice*, 4(1), 1-26. <https://doi.org/10.37233/TRSPED.2022.0120>
- Sever, S. (2015). *Çocuk ve edebiyat* (8. baskı). İzmir: Tudem Yayınları.
- Shug, M. C., & Berry, R. (1987). *Teaching social studies in the elementary school*. Scott, Foresman.
- Swanepoel, S. (2010). *The assessment of the quality of science education textbooks: conceptual frame work and instruments for analysis*. (Unpublished PhD Thesis). University Of South Africa.
- Şimşek, H., Dağıstan, A., Şahin, C., Koçyiğit, E., Dağıstan Yalçınkaya, G., Kart, M., & Dağdelen, S. (2019). Kapsayıcı eğitim bağlamında Türkiye'de ilköğretim programlarında

- çokkültürlülüğün İzleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 177-197. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.563388>
- Şimşek, Ü. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kapsayıcı eğitime yönelik tutum ve özyeterlilikleri ile sınıf içi uygulamalara ilişkin görüşlerinin karşılaştırılması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Tagiyeva, S. (2023). Kapsayıcı eğitimde toplum, okul ve aile işbirliği fırsatları. *BENĞİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, (1), 82-92. <https://doi.org/10.58646/bengi.1199940>
- Taşkın, M., & Açıkalin, M. (2020). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan görsellerin öğretmen tercihlerine göre incelenmesi (İstanbul İli Örneği). *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 133-146. <https://doi.org/10.47770/ukmead.738747>
- Tay, B. (2017). 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırması. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 461-487.
- Temur, S. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarında gazete ve genel ağ haberlerinin kullanımı. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(7), 657-686.
- Temur, S. (2023). Sosyal bilgiler ders kitaplarında çalışma yapraklarının kullanımı. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 7(1), 15-47. <https://doi.org/10.38015/sbyy.1260777>
- Temur, S. (2024). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının kapsayıcı eğitim bağlamında incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 14(1), 165-191. <https://doi.org/10.24315/tred.1336439>
- Tuzcuoğlu, N., & Aydın, D. (2023). Okul öncesi öğretmenlerinin kapsayıcı eğitim ile ilgili görüşleri, problemleri ve çözüm önerileri. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 27-40. <https://doi.org/10.55008/te-ad.1284572>
- Uruk, Ö. (2023). *Sınıf öğretmenlerinin kapsayıcı eğitiminin uygulanmasına ilişkin öz yeterlilik alguları ve tutumları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan.
- Ünal, R. (2021). *4. sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan kapsayıcı eğitim etkinliklerinin öğrencilerin sosyal kabul düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Yalçınkaya, E., & Er, T. (2019). Sosyal bilgiler eğitiminde finansal okuryazarlık. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(1), 1-24.
- Yeşiltaş, E. (2006). Sosyal bilgiler fiziki coğrafya konuları öğretiminde araç-gereç kullanımının öğrencilerin başarı düzeylerine etkisi (Kars ili örneği) (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, E. (2020). Sosyal bilgiler dersinde sığınmacılara yönelik kapsayıcı eğitimin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(225), 283-317.
- Yüksel, A., Mil, B., & Bilim, Y. (2007). *Nitel araştırma: Neden, nasıl, niçin?* (3 baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Extended Abstract

Introduction

The perspective on education has been changing in line with recent developments in the world. As a matter of fact, there are serious discussions on which individuals education should include (Çelik, 2022). Inclusive education plays a key role in ensuring the integration of all individuals, whether disadvantaged or not, into education and providing education to all individuals in line with their interests, abilities and needs (Sakız, 2022). Inclusive education is a concrete indicator of the principle of equal opportunity. In this context, inclusive education is important in order to minimize the discussions, provide equality of opportunity, integrate all individuals into the education process and get maximum efficiency from them (Aydın Güngör & Pehlivan, 2021). Inclusive education is to ensure that all individuals are integrated into education in order to create a fairer social structure (Şimşek, 2019).

The social studies course, on the other hand, has been described as a course that aims to ensure the socialization of children as individuals who internalize cultural values and to gain the skills to integrate the experiences gained for this purpose into social life (Meray, 2012). The social studies

course has adopted the principle of raising individuals who can socialize, actively solve the problems they face by taking responsibility, internalize the cultural values of the social structure in which they live, adopt a critical and questioning understanding, adopt the citizenship role they should have on behalf of their country, and have the skills to adapt to the changing world (Yeşiltaş, 2006; Tay, 2017).

Textbooks are course materials that help both teachers and students in and out of school (Mithanks & Grmek, 2020). In particular, they guide the teacher on how to plan the lesson. Because textbooks guide the teacher on the methods, techniques and materials to be used with the texts, visuals and activities they contain (Haulle & Kabelege, 2021).

Social studies course has an important understanding to eliminate discrimination and marginalization such as prejudice and stereotypes (Nelson & Pang, 2014). This shows that all individuals are valuable and unique, and that the social studies course and inclusive education serve the same purpose in raising responsible and effective citizens on the basis of rights and freedoms. In addition, as a result of the recent international problems, there is a need for a social studies course to ensure the social adaptation of asylum seekers and refugees who migrated to our country (Firat, 2021). These reasons show that the social studies course is the most important course that serves inclusive education in order to eliminate the problems of individuals who migrate to our country and facilitate their social integration. For this reason, the problem of the study was determined as "analyzing the "6th grade social studies textbook" in the context of inclusive education".

Method

In this study, which aims to evaluate the "6th grade social studies textbook" around the principles of inclusive education, qualitative research model was used. The research data were collected through document analysis technique, one of the qualitative research methods. In this context, the data source of the study is the "6th grade social studies textbook" distributed to middle school students by the Ministry of National Education in 2023. In order to support the data and interpretations put forward by the researcher and to show what is included in the content of inclusive education, direct quotations from the written texts and visuals in the 4th grade social

studies course book used as a data source were included. The data of the study were subjected to content analysis and evaluated.

Conclusion and Discussion

When the “6th grade social studies textbook” is examined, it is seen that there are 16 different concepts associated with "Inclusive Education". It was observed that the concepts associated with "Inclusive Education" were "respect for differences", "disadvantaged groups", "empathy", "peace", "solidarity", "solidarity", "individual differences", "right to education", "cooperation", "recognizing prejudices", "love", "tolerance", "responsibility", "democratic qualities", and "unity and solidarity". Considering the structure of the social studies course, we can say that these concepts constitute the building blocks of social studies in line with the aim of raising responsible and effective citizens. As a matter of fact, these concepts are important for strengthening social unity and solidarity, creating an environment of love, respect and tolerance, and living an equal and fair life. This shows that the “6th grade social studies textbook” serves inclusive education.

Another finding obtained as a result of the research is that the concepts associated with inclusive education in the “6th grade social studies textbook” are given through written and visual texts such as "text-reading piece", "general network news", "visual-photo", "table" and "constitutional text".

Another result of the research is that when the “6th grade social studies textbook” is analyzed, the concepts associated with inclusive education are found in the learning areas of "Individual and Society", "Active Citizenship" and "Global Connections". No concepts associated with inclusive education were found in the learning areas of "Culture and Heritage", "People, Places and Environments", "Production, Distribution and Consumption" and "Science, Technology and Society".

In the learning area of "Individual and Society", concepts such as individual differences and respect for these differences, recognizing prejudices and stereotypes in order to ensure social unity and solidarity within the framework of the sense of being me and us are seen to address inclusive education. In the learning area of "Active Citizenship", democratic qualities and their reflections in social life practices and the importance of disadvantaged groups in the context of social acceptance and social acceptance are associated with inclusive education. The "Global

Connections" learning area is built on topics such as creating an environment of unity and solidarity by providing solidarity and cooperation among states in order to ensure peace in the globalizing world and raising awareness about asylum seekers, one of the disadvantaged groups.

ETİK BEYAN: "6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabınının Kapsayıcı Eğitim Bağlamında İncelenmesi" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. TR Dizin Dergi Değerlendirme Kriterleri'nin 8. maddesine göre "etik kurul onayı" gerektirmeyen bir çalışma olduğu için Etik Kurul Onayı alınmamıştır. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde "Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yayın Kurulunun" hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim.